

Stanowisko kosańca syberyjskiego *Iris sibirica* w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym

Spośród około 250 gatunków roślin należących do rodzaju *Iris*, rozpowszechnionych na całej półkuli północnej, w Polsce na naturalnych stanowiskach napotkamy jedynie trzy. Są to następujące kosańce: żółty *Iris pseudacorus*, bezlistny *I. aphylla* oraz syberyjski *I. sibirica*. Z wyjątkiem pierwszego z wymienionych, który jest pospolity, pozostałe dwa gatunki występują rzadko i znajdują się na krajowej liście roślin ściśle chronionych (Rozporządzenie 1995). Kosaciec trawolistny *I. graminea*, do niedawna czwarty rodzimy przedstawiciel rodzaju *Iris*, został uznany za gatunek wymarły – Ex (Extinct) (Baryła 1993).

Kosaciec syberyjski jest byliną o grubym, pełzającym kłączu. Łodyga ma obłą, pustą, osiągającą wysokość 40–80 cm, liście wąskie – szerokości do 1 cm. Kwiaty wyrastają w pachwinach brunatnych, w gorze błoniastych przysadek; mają średnicę 6–8 cm, 6 działek okwiatu 3 pręciki i słupek z 3-dzielną szyjką. Delikatnie pachnące kwiaty są niebieskofioletowe (brudnofioletowe), rzadko białe, a zewnętrzne działki – bez szczytki włosów, mają u nasady żółtawe przebarwienie. Kwitnienie przypada na czerwiec i lipiec. Owocem jest gruba, trójkomorowa, wielonasienna torebka.

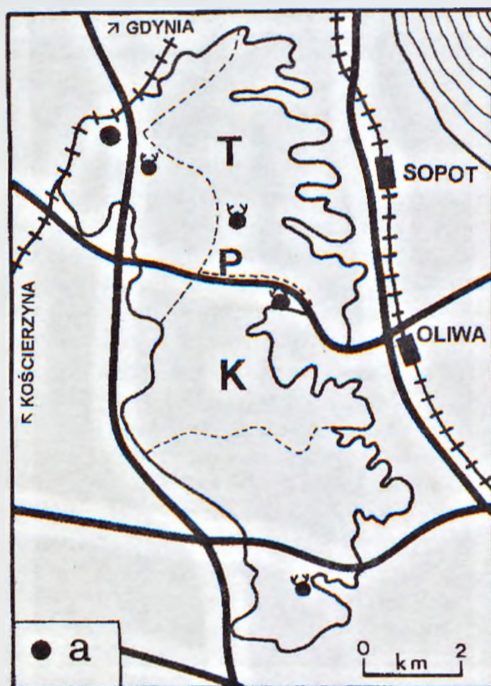
Kosaciec syberyjski zasiedla niektóre torfowiska niskie, jest też gatunkiem charakterystycznym dla ekstensywnie użytkowanych łąk zmiennowilgotnych: podtopionych lub zalanych od jesieni do wiosny i przesuszonych latem (Herbich 1995). Preferuje gleby ciężkie i żyzne, ilaste lub gliniaste, zasobne w węglan wapnia, lecz nie zasadowe. Występuje głównie w Europie Środkowej, ale jego zwarty zasięg na wschodzie sięga aż po zachodnią Syberię. Granica zachodnia przebiega przez wschodnią Francję, gdzie zaobserwowano rozprzestrzenianie się gatunku na skutek zaniechania uprawy na terenach bagnistych mało – rentownych dla nowoczesnej gospodarki (Aichele, Golte-Bechtle 1984).

W Polsce takson ten występuje w rozproszeniu na niżu (Szafer, Zarzycki red. 1977). Głowaciński i Michalik (1979) wymienili bogate jego stanowiska zlokalizowane na mokrych nadwiślańskich łąkach pod Krakowem, nad Sanem koło Jarosławia i Sieniawy oraz w dolinie Wisłoka. Kosańca syberyjskiego napotkano także na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (Michalik 1974), w Puszczy Białowieskiej (Karpiński 1977), na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim (Izdębski, Grądziel 1981) oraz w dorzeczu Pilicy (Ołaczek, Tranda 1990). Po osuszeniu i zagospodarowaniu wielu terenów podmokłych – naturalnych biotopów kosańca – znalazł się on w regresie. Zaliczono go dlatego do kategorii narażone na wyginięcie – V (Vulnerable) na polskiej czerwonej liście roślin zagrożonych (Zarzycki, Szelağ 1992).

W regionie gdańskim omawiany gatunek znany jest z pojedynczych stanowisk, m.in. występuje na trzęślicowej łące *Molinietum medioeuropaeum* w utworzonym w 1959 r. rezerwacie florystycznym „Piaśnickie Łąki” – Nadmorski Park Krajobrazowy (Herbich 1995, Woj. Konserw. Przyr. 1996).

W połowie czerwca 1996 r. natrafiłem na nie notowane dotąd stanowisko kosańca syberyjskiego, zlokalizowane na skraju wilgotnej, częściowo zabagnionej łąki, która zajmuje dno polodowcowego obniżenia terenu na północny wschód od Końskich i Zarosłych Łąk. Wymienione obszary położone są w granicach Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego (TPK), w jego części południowej – w Lasach Oliwskich (nadleśnictwo Gdańsk, obręb Oliwa, leśnictwo Gołębiewo). W pobliżu stanowiska przebiegają linia kolejowa Gdynia–Kościerzyna oraz obwodnica trójmiejska (ryc. 1).

Na nowym stanowisku w 1996 r. kosaciec tworzył dwie kępy, liczące po kilkanaście kwitnących egzemplarzy. W następnym roku, w tym

Ryc. 1. Położenie stanowiska (a) kosańca syberyjskiego w Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy). – Location of a site of *Iris sibirica* (a) in the Oliwa Forests (Trójmiejski Landscape Park)

samym okresie, napotkałem również kwitnące egzemplarze, jednak we wcześniejszym stadium rozwoju, co było niewątpliwie następstwem późniejszej wiosny. Łąkę porastają liczne higrofity, a wśród nich gatunki wymagające wysokiego poziomu wód gruntowych oraz obecności wód powierzchniowych – wolno płynących i stagnujących. Można tu wymienić przykładowo takie taksony, jak: fiołek błotny *Viola palustris*, rdest węzownik *Polygonum bistorta*, ostrożeń – warzywny *Cirsium oleraceum* i błotny *C. palustre*, kuklik zwisty *Geum rivale*, firletka poszarpana *Lychnis flos-cuculi*, jaskier płomiennik *Ranunculus flammula*, kozłek bzowy *Valeriana sambucifolia*, wiązówka błotna *Filipendula ulmaria*, kniec błotna *Caltha palustris*, tojeść bukietowa *Lysimachia thyrsoflora* oraz bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*. Wyjątkowo liczna jest populacja stoplamka (storczyka) szerokolistnego *Dactylorhiza majalis*. Środek łąki zajęły krzaczaste wierzby *Salix* sp.

Ze względu na rzadkość kosaćca syberyjskiego wśród krajowej flory, a także bardzo nieliczne miejsca występowania w regionie gdańskim, warto opisać stanowisko objąć ochroną prawną. Można tu utworzyć użytek ekologiczny. Planując go, pod uwagę należy wziąć także bardzo liczną populację stoplamka szerokolistnego, który występuje tu w kilku barwnych odmianach: od różowej do ciemnoczerwonej.

Obecność w Lasach Oliwskich (TPK) kosaćca syberyjskiego oraz wielu innych rzadkich, chronionych roślin naczyniowych, a także grzybów i porostów przeczy dość powszechnej opinii, że jest to obszar przyrodniczo mało interesujący z racji bliskości aglomeracji trójmiejskiej. Sądzę, że niniejsza notatka przyczyni się popularyzacji walorów przyrodniczych wymienionego kompleksu leśnego oraz do objęcia go ochroną.

Marcin Stanisław Wilga

PIŚMIENNICTWO

Aichele D. A., Golte-Bechtle M. 1984. *Jaki to kwiat?* PWRiL: 352, Warszawa.

Baryła J. 1993. *Iris sibirica* L. – kosaćca syberyjski. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN i Inst. Ochr. Przyr., PAN: 206–207, Kraków.

Głowaciński Z., Michalik S. 1979. *Kotlina Sandomierska*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 54, Warszawa.

Herbich J. 1995. *Ochrona szaty roślinnej*. W: *Ochrona przyrody w regionie gdańskim* (red. Przewoźniak M.). Bogucki Wyd. Nauk.: 49–62, Poznań.

Izdebski K., Grądziel T. 1981. *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 33, 132, Warszawa.

Karpiński J. J. 1977. *Puszcza Białowieska*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 52, Warszawa.

Michalik S. 1974. *Wyżyna Krakowsko-Wieluńska*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 81, 181, Warszawa.

Olaczek O., Tranda E. 1990. *Z biegiem Pilicy*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 104, 128, 241, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Dziennik Ustaw nr 41, poz. 214.

Szafer W., Zarzycki K. (red.) 1977. *Szata roślinna Polski*. PWN, 1: 143, 259, Warszawa.

Zarzycki K., Szelań Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN: 87-98, Kraków.

Wojewódzki Konserwator Przyrody w Gdańsku (red.) 1996. *Rezerwat przyrody „Piaśnickie Łąki”* – folder. Wyd. Gdańskie.

Lasy Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego ostoją interesującej entomofauny

Trójmiejski Park Krajobrazowy (TPK), utworzony w 1979 r. (o powierzchni 20 104 ha), jest obszarem leśnym – lasy zajmują ponad 90% jego powierzchni. Mimo położenia w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji gdańskiej charakteryzuje je wysoki stopień naturalności. Dotyczy to szczególnie części lasów strefy krawędziowej wysoczyzny Pojezierza Kaszubskiego, w większości bukowych lub mieszanych oraz fragmentów łąk i łąk przystrumykowych (por. Garbalewski 1995, Mąkosa 1995). Wyjątkowo urozmaicona polodowcowa rzeźba terenu, status lasów komunalnych części z nich oraz pozytywna presja społeczeństwa spowodowały, że gospodarka leśna nie odcisnęła tu wyraźnego piętna. Dzięki temu pas lasów położonych najbliżej Trójmiasta to drzewostany często zbliżone do naturalnych, zaawansowane wiekowo, dość zasobne w obumierające i rozkładające się drzewa. Lasy takie, jak wynika z dotychczasowej wiedzy, stwarzają korzystne warunki do bytowania gatunków związanych rozwojem z próchniejącym i gnijącym drewnem (saproksylobionty). Towarzyszy im także bogata fauna drapieżców i pasożytów. W opuszczonych chodnikach larwalnych, np. chrząszczy związanych z drewnem, zakładają gniazda liczne drapieżne żądłówki (*Aculeata*), w spróchniałych pniach zimują np. biegacze, trzmiele, osy i różne parazytoidy. Obecność wymienionych (i innych) grup organizmów w tego typu mikrobiotopach jest niezbędna do normalnego funkcjonowania lasu jako ekosystemu.